

Нікола Світлана Олегівна
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

Колеснікова Ольга Геннадіївна
*студентка
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ НА ОБСЛУГОВУВАННЯ І ПОГАШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

В умовах сучасної перехідної економіки України розвиток національної фінансової системи характеризується значним зростанням обсягів державної заборгованості. Проблема державного боргу постала перед вітчизняною економікою починаючи зі становлення її незалежності. З тих пір і до сьогодні, розмір державного та гарантованого державою боргу варіювався, однак ніколи не досягав нульових значень. Слід зауважити, що державний борг є органічною складовою фінансових систем більшості країн світу.

Дослідженню проблематики державного боргу присвячена велика увага вітчизняних вчених економістів таких, як: Р. Андрусів, В. Базилевич, О. Барановський, Н. Кравчук, Н. Ярошевич, Н. Рожко, Т. Вах-

ненко, О. Новосьолова, Т. Богдан, С. Лондар, Ю. Макогон, О. Мелих, С. Мочерний, Л. Омельченко, Н. Стукало, О. Чеберяко, Ц. Огонь, О. Шлапак та багатьох інших.

Згідно Бюджетного кодексу України, державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

Граничний обсяг державного боргу визначається на кожний бюджетний період законом про Державний бюджет України. Загальний обсяг державного боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального обсягу ВВП України.

Обслуговування державного боргу – здійснення платежів на виконання боргових зобов'язань держави щодо сплати відсотків (дисконту), комісій та інших платежів, які передбачені умовами запозичення, крім сплати основної суми боргу, а також супутні платежі [1]. Обслуговування державного боргу здійснюється Міністерством Фінансів України через банківську систему. Виплата процентів, вирашів, коштів із погашенням позик становить основну частку витрат на обслуговування державного боргу.

При обслуговування зовнішнього і внутрішнього боргів визначають коефіцієнт обслуговування. Для зовнішнього боргу його розраховують як співвідношення всіх платежів із зовнішньої заборгованості до валютних надходжень держави, виражене в процентах. Сприятливим рівнем обслуговування вважається значення показника на рівні 25% [2].

Головними чинниками, що впливають на збільшення видатків на обслуговування та погашення державного боргу в Україні є: швидке зростання обсягів державного боргу; девальвація гривні (що призводить до збільшення боргу та вартості його обслуговування); відсутність досконалого механізму активного управління видатками за державним боргом; падіння реального валового внутрішнього продукту; негативний вплив реальної відсоткової ставки Національного банку України на боргову сферу та обмеження функціонування ринку позичкового капіталу; нечітка стратегія боргової політики; перевага зовнішньої заборгованості в структурі державного боргу, що несе в собі валютний ризик; великі розміри гарантованого державою боргу, що викликає додаткові витрати в зв'язку з неплатоспроможністю позичальників тощо.

Погашення та обслуговування державного боргу України здійснюється за рахунок коштів, передбачених на цю мету в Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік. За згодою кредитора погашення та обслуговування державного боргу може здійснюватися шляхом поставки товарів (робіт, послуг), заліку зустрічної вимоги, іншими шляхами відповідно до законодавства України.

В Україні станом на 31.12.2019 року обсяг державного і гарантованого боргу досяг величини 1 998 275,4 млн грн. На погашення державного боргу спрямовано 292,9 млрд гривень бюджетних коштів, переважну частку яких (71,2%) отримали внутрішні кредитори держави [3]. Переважання сум погашення внутрішнього боргу над сумами погашення зовнішнього пояснюється, передусім, короткостроковим характером позик на внутрішньому ринку, внаслідок чого частота погашення облігацій внутрішньої державної позики є високою.

Видатки на обслуговування державного боргу за 2018 рік становили 145,2 млрд грн, з яких 88,7 млрд грн, або 61,1% – платежі за державним внутрішнім боргом, 56,4 млрд грн, або 38,9% – платежі за державним зовнішнім боргом. Загальний обсяг виплат з погашення й обслуговування боргу сягнув величини 435,1 млрд. грн. Питома вага видатків на обслуговування державного боргу в загальному обсязі видатків державного бюджету становила 11,1%, а питома вага платежів за державним боргом у витратах бюджету за рік досягла 28,5% [6].

Через високий рівень боргового навантаження економіка України характеризується низькими і нестабільними темпами економічного зростання, а також високою вразливістю до впливу зовнішніх шоків. Наявність значних витрат з обслуговування та погашення державного боргу звужує потенціал держави щодо фінансування соціально-економічних потреб країни, що в багатьох випадках призводить до зниження якості соціального капіталу, падіння рівня життя населення та гальмування економічної активності. Такі явища, безперечно, погіршують перспективи економічного розвитку країни, чинять додатковий тиск на державний бюджет та підвищують ризики соціально-політичних потрясінь.

Також, недоліком системи управління боргом та його обслуговування в Україні є розподіл повноважень між декількома державними інституціями щодо формування зовнішнього боргу країни, що викликає слабку координацію дій з управління боргом.

Без вирішення цих проблем та запровадження оптимальної системи управління державним боргом та видатками на його обслуговування і погашення, Україна не зможе позбавитися ризиків фінансової дестабілізації, а отже реалізувати ефективну стратегію стійкого економічного розвитку.

Тому для вирішення зазначених проблем необхідно активізувати процес пошуку найбільш раціональних форм проведення боргової політики, і особливо – проведення структурних змін в економіці, заходів з подолання корупції, зменшення бюджетних видатків, побудова дієвої системи управління державним боргом та видатків за ним; створення прозорої, своєчасної та належної підзвітності використання коштів державного боргу тощо. Та неодмінно потрібно використовувати зарубіжний досвід врегулювання видатків за державним боргом.

Така сукупність заходів щодо політики управління боргом зможе забезпечити розв'язання Україною своїх боргових проблем та сприятиме не тільки зростанню національної економіки, а й збалансованому розвитку фінансової системи в цілому. Адже, від стану державної заборгованості України залежить її бюджетна дієздатність, величина валютних резервів, а отже стабільність національної валюти, рівень процентних ставок, інвестиційний клімат тощо.

Отже, стан фінансової системи України впродовж останніх років характеризується низьким рівнем боргової стійкості та є надто чутливим до впливу ризиків. Але, реалізація усіх вищеперелічених заходів дозволить оптимізувати обсяги і структуру державного боргу, досягти оптимального рівня боргової стійкості, забезпечити стабільність державних фінансів, підвищити кредитні рейтинги України та забезпечити сталі темпи економічного розвитку нашої держави.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 07.10.2010 № 2592-VI. Дата оновлення: 12.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 01.10.2020).

2. Лондар Л.П. Оцінка стану державного боргу та ключові напрями підвищення рівня боргової безпеки України. *Економіка*. 2015. № 69. С. 9–11.

3. Міністерство Фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua> (дата звернення: 01.10.2020).

4. Вахненко Т.Д. Державний борг України: поточний стан і ризики. *Фінанси України*. 2019. № 7. С. 37–47.
5. Рожко О.В. Економічна природа та значення державного кредиту в економіці України. *Банківська справа*. 2018. № 4. С. 81–89.
6. Бондарук Т.Г. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування. *Статистика України*. 2018. № 1. С. 30–39.